

Modava'da basılan Osmanlı akçeleri (E. Nicolae, s. 1279)

(1572) yeniden faaliyete geçmesi için teklifte bulunuldu (BA, MD, nr. XIX, s. 199). Bölgede bol miktarda yabancı para dolaştığından bunların toplanarak sağlam avarlı Osmanlı akçeleri haline getirilmesi düşüncesi de bu darphânenin yeniden faaliyete geçirilme teklifinde etkili olmuştu. Teklif edilen iltizam tutarı (350.000 akçe), diğer mühim Osmanlı darphâneleri olan Serez ve Sidrekapsi'nin iltizamından (991/1583 yılında 120.000 akçe) çok daha büyüktü ve Edirne'ninkini dahi (993/1585 yılında 310.000 akçe) geride bırakıyordu. Fakat uzak bir yer olduğu için Modava'nın iyi bir şekilde kontrol edilemeyeceği gerekçesiyle bu teklif kabul edilmedi.

Geçici bir süre için çalıştığı anlaşılan Modava Darphânesi'nde altın ve gümüş paralar basılmıştır. Kanûnî Sultan Süleyman adına darbedilen altın sikkenin bir yüzünde hükümdarın adı, Modava ismi ve padişahın cülûs tarihi yer alır. Romanya ve Yugoslava'da çeşitli definelere bulunan Modava paraları günümüzde bu ülkelerin ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı devlet müzelerinde ve özel koleksiyonlarda yer almaktadır.

Osmanlı hâkimiyeti altında bir idarî merkez olarak varlığını uzun süre devam ettiren Modava XVIII. yüzyıl başlarında önemini kaybetti. Özellikle 1699'daki Karlofça Antlaşması'ndan sonra sınır hattının kaldığından Osmanlı savunma planlarının dışında tutuldu, 1700-1712 yıllarında buraya herhangi bir sancak beyi tayin edilmedi. Nihayet 1718'de Pasarofça Antlaşması'yla Avusturya'ya bırakıldı. 1718-1918 yılları arasında Avusturya'nın elinde kalan Modava Kalesi yeniden inşa edilirse de bugün harap haldedir. Kale tarihi eser olarak ilân edilmiş olup günümüzde Moldova Veche Müzesi'nin koruması altındadır. XVI. yüzyıldaki Osmanlı fetihlerinden itibaren 1718'e kadar burada Türk ve müslüman nüfusu bulunmaktaydı. Ancak günümüzdeki Moldova Veche'de Türk nüfusu yoktur.

BİBLİYOGRAFYA :

- BA, MD, nr. III, s. 109, hk. 279, 289; nr. XIX, s. 199; "(974/1566) Tarihli Kânunnâme-i Re'âyâ-yî Livâ-i Temeşvar ve Modava", *Documente turceşti Privind Istoria României* (ed. Mustafa A. Mehmed), Bucureşti 1976, I, 113-114; I. Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti 1963, s. 437, 478; M. Guboşlu, *Cronici turceşti Privind Tarile Române*, Bucureşti 1974, II, 115; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri I*, s. 60-65; V. Ionita, *Nume de locuri din Banat*, Timişoara 1982, I, 51; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, İstanbul 1994, VII, 120-125; M. Maxim v.dğr., "Mudava-le seul atelier monétaire en Roumanie", *Histoire économique et sociale de l'Empire ottoman et de la Turquie (1326-1960): Actes du sixième congrès international tenu à Aix-en-Provence du 1er au 4 juillet 1992* (ed. D. Panzac), Paris 1995, s. 227-233; M. Maxim, "O lupta monetară in sec.al XVI-lea: Padişahî contra aspru", *Cercetari Numismatice*, V, Bucureşti 1983, s. 129-152; a.mlf., "Teritoriul româneşti sub administrație otomană în secolul al XVI-lea", *Revista de Istorie*, XXXVI/8, Bucureşti 1983, s. 802-817; XXXVI/9 (1983), s. 879-890; E. Nicolae, "Asprès ottomans de Mudava en Moldavie", *XII. Internationaler Numismatischer Kongress Berlin 1997: Akten-Proceeding-Actes* (ed. B. Kluge – B. Weisser), Berlin 2000, II, 1279-1289; T. Halasi-Kun, "Haram County, and the Ottoman Modava Nahiyesi", *Ar.Ott.*, IX (1984), s. 27-89; C. Feneşan, "Aspect méconnu de la fondation de l'eyalet de Timişoara: l'instauration des autorités ottomanes à Timişoara en 1552", *RESEE*, XXVII/1-2 (1989), s. 73-79; G. Dávid, "The Eyalet of Temesvar in the Eighteenth Century", *OM*, XVIII(LXXIX)/I (1999), s. 120.

MIHAI MAXIM

MODON

Yunanistan'da Mora yarımadasının güneybatı kesiminde tarihi bir şehir.

Bugün Methoni adıyla anılır. Mora'nın güneyinde uzanan parmak şeklindeki yarımadalardan en batısındakinde yer alır. Ortaçağ'da küçük, fakat etrafı sağlam duvarlarla çevrili önemli bir Venedik deniz üssüydü. Osmanlılar zamanında ise saldırıya açık Mora topraklarını ve kıyıla-

rını koruma görevi üstlenmiş stratejik öneme sahip bir kale durumundaydı. Bu dönemde halkı çoğunlukla müslüman olan şehir aynı zamanda bir kadılık merkeziydi.

Modon ilk defa 533'te bir Bizans kasabası olarak tarihi kayıtlarda görünür. Korosan yuvası haline gelince 1125'te Venedikliler tarafından yerle bir edildi. Arap coğrafyacısı İdrîsî, eserinde (1153) Yunanistan'ın birçok yerinden bahsederken Modon'u da zikrederek kalesinin denize hâkim olduğunu söyler. Ancak yine aynı kaynakta Modon'dan surlarla çevrili bir kasaba ve liman olarak bahsedilirse de bu bilgi doğru olmayıp 1125'teki tahribattan önceki durumu belirler. Zira kasaba 1205'te Frenkler Mora'yı ele geçirincede kadar harabe halinde kalmıştı. Venedikliler 1209'da Modon'u tekrar alınca burayı yeniden iskân etmiş ve savunmasını güçlendirmişti. 1436'da İspanyol seyyahı Pero Tafur bu şehirde sağlam inşa edilmiş evlerde oturan 2000 kişinin yaşadığını, bunların ticaretle uğraştıklarından dolayı varlıklı olduklarını belirtir. 1485-1486'da Almanya'dan Kudüs'e giderken buradan geçen Bernard von Breidenbach, Modon'un mükemmel ve ayrıntılı bir şehir manzarası gravürünü hazırlamıştır. Burada şehrin küçük bir varoşa sahip bulunduğu da görülmektedir. 1494'te Pietro Casole ise Modon'un nüfusunun 2000 olduğunu, duvarlarla çevrili olan kısmının evlerle dolu bulunduğunu anlatır. Kasabanın duvarlarla çevrili kısmının yüzölçümü hektar başına 330 evin sığabildiği 6 hektar kadardır ve bu da oldukça yüksek bir rakamdır (normali 150 evdir). 1499'da Modon'u gören Alman şövalyesi Arnold van Harff şehrin küçük, fakat güçlü olduğunu belirtmiş, bununla birlikte Venedikliler'in Osmanlı tehdidine karşı kara kısmındaki surları takviye etmekle meşgul olduklarını kaydetmiştir.

1499-1503 Osmanlı - Venedik savaşı devam ettiği sırada Burak Reis kumandasındaki Osmanlı donanmasının Modon açıklarında Sapienza (sonraları Burak Reis) adası yakınlarında Venedik donanmasına karşı büyük bir zafer kazanmasından yaklaşık bir yıl sonra II. Bayezid'in bizzat kumanda ettiği Osmanlı ordusu, 14 Muharrem 906'da (10 Ağustos 1500) dört ay süren kanlı bir kuşatmanın ardından Modon'u ele geçirdi. Şehri savunan Venedikliler'in çoğu öldürüldü. Sivil halk ise Venedikliler tarafından dışarı çıkartılmıştı. Tamamen boşalmış bir şekilde ele geçirilen Modon, Mora'nın her köyünden beş

ailenin göç ettirilmesiyle yeniden iskân edildi. Harap olan surlar onarıldı ve yeni bir bölme duvarla iç kale inşa edildi. Ayrıca liman girişindeki kayalık küçük adaya top kulesi ve esaslı bir batarya yeri yapıldı. Bu ada-kale ilk defa Pîrî Reis'in *Kitâb-ı Bahriyye*'sindeki minyatürde gösterilir (1525). Şehre bir garnizon yerleştirildi, müslüman halk da yerleşmek için şehre gelmeye başladı. II. Bayezid, şehrin Gotik üslûbundaki üç nefli Saint Jean adlı başkilisesini camiye çevirdi. Mora sancak beyi Hadım (Atik) Ali Paşa, bir okul ve şehrin duvarla çevrilmiş kısmının içinde ve dışında olmak üzere iki hamam yaptırdı. 1499-1503 yılları arasındaki savaşlar sırasında Venediklilerin Mora'daki stratejik kalelerinin fethi, Sinoplu Safâî'nin 927'den (1521) önce kaleme aldığı *Fetihnâme-i İnebahtı ve Modon* ile Matrakçı Nasuh'un *Târîh-i Sultan Bâyezid Han* adlı eserlerinde tasvir edilmektedir. Son eserde şehri ve surlarını gösteren mükemmel bir minyatür de bulunmaktadır. Modon, Anadolu'da Şahkulu isyanından sonra takibata uğrayıp yakalanan Safevî yanlısı Türkmen gruplarının sürgün yeri de olmuştur.

927'de (1521) yapılan sayıma dayanan 936 (1530) tarihli icmal kayıtları (BA, TD, nr. 367, s. 127) Modon'un tekrar onarıldığını ve şehrin belirgin bir şekilde müslüman kasabası haline geldiğini gösterir. Modon'da 330 askerlik garnizonunun dışında sivil halktan elli bir müslüman, 121 hıristiyan, yirmi bir yahudi ve on beş çingene hânesiyle birlikte % 70'i müslüman olmak üzere 2600-2800 kişi yaşamaktaydı. On altı köyden ibaret Modon kazası sınırları içinde sadece Modon'un dahilinde ve Navarin (Anavarin) Kalesi'nde Türk nüfusu vardı. Buralarda iki cami, iki mescid, iki zâviye, dört mektep ve üç hamam bulunuyordu.

1531'de Saint Jean şövalyeleri Modon'a âni bir hücumda bulundu. Şehre girdilerse de iç kaleyi ele geçiremediler. Geri çekilirken beraberlerinde 1600 müslümanı esir olarak götürdüler. İnebahtı bozgunu sırasında ve sonrasında Osmanlı kıyıları hıristiyan donanmalarının saldırısına açık hale gelince şehir tekrar tehdit altında kaldı. 991 (1583) tarihli tahrir defteri (BA, TD, nr. 607, s. 583) önemli miktarda nüfus artışına işaret eder. Bu dönemde 155 hıristiyan, kırk bir yahudi hânesi kaydedilmesine karşılık sivil müslüman halk kayda geçmemiştir. Bunların sayılarının yaklaşık 100 hânenin biraz üzerinde olduğu söylenebilir. Modon'un toplam nüfusu ise 3200-3300 civarına ulaşıyordu.

Pîrî Reis'in *Kitâb-ı Bahriyye* adlı eserinde Modon Kalesi ve Sapienza adasını (Burak Reis adası) gösteren harita

Osmanlı dönemindeki Modon'un en geniş tasviri 1078 (1668) baharında burayı gören Evliya Çelebi tarafından verilir (*Seyahatnâme*, VIII, 316-325). Evliya Çelebi, surların tavsifini yaparken şehrin duvarlarla çevrili olan kısmında varlıklı müslümanlara ait 700, iç kalede ise elli adet evin bulunduğunu söyler. Şehir duvarlarının dışında bir ok atımı uzaklıkta 200 Rum hânesinden ibaret etrafı açık bir varoş bulunmaktaydı. Şehrin duvarlarla çevrilmiş kısmının en fazla 330-340 hâneyi barındıracak kadar bir alana sahip olduğuna göre Evliya Çelebi müslümanları daha çok ön plana çıkarmak için sayılarını abartmış olmalıdır. Ayrıca iç kalede III. Murad Camii ve II. Bayezid'in büyük kalesinden bahseder. Bunların yanı sıra Tekke Mahalle, Uryan, Çarşı ve Şeyh Aziz Efendi mescidleri bulunmaktaydı. Son mescidin bir imareti ve tekkesi de vardı. II. Bayezid'in camisi yanında fakirlere yemek dağıtılan başka bir imaret de mevcuttu. Evliya Çelebi, II. Bayezid medresesini de zikretmektedir, ancak böyle bir medresenin adına 1660'tan itibaren tutulan Rumeli'deki Osmanlı medreselerinin resmî listesinde rastlanmaz. Onun kasaba sakinleri arasında saydığı çingenelerin yanı sıra kendisinden 170 yıl önce Arnold van Harff'in belirttiği gibi zenciler de vardı. Evliya Çelebi'nin verdiği rakamlardan hareketle bu sıralarda şehirde garnizonla birlikte (1669-1670'te 368 asker vardı) 4-5000 dolayında nüfus bulunduğu tahmin edilebilir.

Şehir 1097'de (1686) tekrar Venediklilerin eline geçince çok kötü bir duruma düştü. 4000 Türk'ün kaleyi teslim ettiği belirtilir. Venediklilerin yirmi dokuz yıllık yönetimi süresince müslümanlara ait bütün sivil ve dinî binalar ortadan kaldırıldı. Eskiden yapılan surların hemen ön tarafına kara kısmında burçlarla çevrili büyük surlar inşa edildi. Venedikliler şehirdeki hayatı tekrar canlandırmada

başarısız oldular. 1690'da yaptıkları bir nüfus sayımına göre kasabada sadece 236 sivil vardı. 1702'deki sayımda ("Libro ristretti") ise 122 aile ile birlikte toplam 508 kişi kaydedilmiştir. Modon'un Rum sakinleri, 1710'da buraya gelen De la Motraye adlı Fransız seyyahına göre Türklerin yönetiminin tekrar geri dönmesi için dua ediyor ve halen onların idaresi altında yaşayan diğer Rumlar'a da gıpta ile bakıyorlardı (*Voyages*, I, 462).

1127 (1715) yazında yine kanlı bir kuşatmadan sonra şehir Sadrazam Damad Ali Paşa'nın kumandasındaki Osmanlı askerleri tarafından geri alındı. 1715-1828 yılları arasında devam eden ikinci Osmanlı dönemi boyunca şehir belli bir oranda yeniden canlandı. Önemli sivil ve dinî binalar tekrar inşa edildi; ticaret ve özellikle Kuzey Afrika ile olan ticarî ilişkiler hareketlendi. Modon ve civarında elde edilen ürünler XVI. yüzyılda olduğu gibi şarap, zeytinyağı, peynir, buğday, arpa, zeytin ve pamuktu. Bunların yanı sıra önemli miktarda palamut ve Mezistra kazasında üretilen kırmızı, Modon yoluyla Tunus ve Livorno'ya ihraç ediliyordu. William Martin Leake 1805'te, her yıl Modon'dan 5000 varil zeytinyağı ihraç edildiğini, ayrıca Tunus'a da yıllık 2500 okka ipek yollandığını belirtir.

1768-1774 Türk-Rus savaşı cereyan ettiği sıralarda Prens G. Vladimir Dolgoruki kumandasındaki Rus ordusu 1770 Mayıs ayında Modon'u kuşattıysa da başarısızlığa uğrayarak elindeki bütün silâhları bırakıp Navarin'e kaçtı. 1798-1799'da François Pouqueville şehrin surlarla çevrili olan kısmında 1600 Türk ve sur dışında 1000 Rum'un yaşadığını anlatır. Leake ise 1805'te Modon'da 400 Türk ailesinin bulunduğunu, Rumların da kırk hâne kadar olduğunu bildirir. Şehir açık bir şekilde canlılığını kaybedip küçülmeye başlamış, liman kumlarla dolmuş, sadece küçük teknelerin yaşayabileceği hale gelmişti.

MODON

Modon Kalesi
(Machiel Kiel
fotoğraf
arşivi)

1825'te Fransız gezgin Charles Deval şehir içindeki birçok evin yarı harap durumda oluşuna çok şaşırılmıştı.

Modon, Rum isyanı sırasında âsiler tarafından defalarca kuşatıldı, fakat Osmanlı donanması sayesinde direndi. Şubat 1825'te Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrâhim Paşa, II. Mahmud'un isteği üzerine isyanı bastırmak için Modon'a asker çıkartmış ve askerî karargâhını burada kurmuştu. Fakat 8 Ekim 1828'de Modon'u ele geçiren Fransız Generali Marquis de Maison kumandasındaki Fransız keşif ordusu tarafından şehirden çıkarıldı. Garnizonun ve bütün müslüman sivilin geri çekilmesinin ardından Maison duvarla çevrili şehrin bütün evlerini ve binalarını yıktırdı. Fransızlar birkaç ay sonra burayı boşaltarak Yunanlılar'a terkettiler. Bu tarihten itibaren eski Modon bir hayalet şehre dönüştü. Harabeler arasında XVIII. yüzyıldan kalma hamamlar, ayrıca II. Bayezid Camii minaresinin kaidesi hâlâ seçilebilir. İç kalenin duvarları ve yine aynı sultanın inşa ettirdiği liman önlerindeki adada bulunan Bourtsi suru Osmanlı yapılarından geri kalan sağlam eserlerdir. Bugün şehrin suru olmayan açık bölümü Osmanlı idaresi altındaki en iyi döneminden daha az, 2000'i bulmayan ve yirmi yıldır hemen hemen hiç değişmeyen bir nüfusla (1981 sayımında 1251, 2004 yılı başlarına ait tahminle 1200 nüfus) balıkçılık ve özellikle turizmle geçinecek var olmayı sürdürmektedir. Modon, Yunanistan'ın günümüzdeki idarî teşkilâtı içinde merkezi Kalamata olan Messinia idarî birimi (nomos) içinde bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 367, s. 127; nr. 607, s. 583; II. Bayezid Dönemine Ait 906/1501 Tarihli Ahkâm Defteri (nşr. İlhan Şahin – Feridun Emecen), İstanbul 1994, s. 11, 39; Piri Reis, *Kitâb-ı Bahriye* (nşr. Ertuğrul Zekai Ökte v.dğr.), İstanbul 1988, II, 653-659; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VIII,

316-325; A. de la Motraye, *Voyages en Europe, Asie et Afrique*, La Haye 1727, I, 462; F. C. H. L. Pouqueville, *Voyage en Morée à Constantinople*, Paris 1805, III, 211-213; a.m.f., *Voyage de la Grèce*, Paris 1827, VI, 68; M. F. Thielen, *Die Europäische Türken, ein Handwörterbuch für Zeitungsleser*, Wien 1828, s. 186; W. M. Leake, *Travels in the Morea*, London 1830, I, 208, 430-431; J. A. Buchon, *La Grèce continentale et la Morée*, Paris 1843, s. 97; G. Finley, *Greece under the Ottoman and Venetian Domination*, London 1856, s. 309-316; W. Miller, *The Latins in the Levant: A History of Frankish Greece (1204-1566)*, London 1908, s. 495-497; S. Luce, "Modon - a Venetian Station in Medieval Greece", *Studies in Honor of Edward Kennard Rand*, New York 1938; K. Andrews, *Castles of the Morea*, Princeton 1953, s. 53-83; N. Kotsiris, *Symvolia stin Istoría tis Methonis*, Athens 1977; S. Lauffer, *Griechenland, Lexikon der historischen Stätten*, München 1989, s. 428-429; N. Lianos, "Castello da Mare, Methoni, Greece", *Secular Medieval Architecture in the Balkans 1300-1500 and its Preservation* (ed. S. Çurčić – E. Hadjijtryphonos), Thessaloniki 1997, s. 140-143; N. Iorga, "Documents sur les villes de Coron et de Modon", *Revue des études sud-est européennes*, XI, Bucarest 1934, s. 152-162; G. C. Soulis, "Notes on Venetian Modon", *Peloponnesiaka*, III/4, Athens 1960, s. 267-275; S. Tamari, "The Venetian-Ottoman fort-Castel de Mare in Modon", *Atti dell'Accademia Nazionale dei Lincei*, XIII/33 (1978), s. 527-552; N. A. Bees, "Modon", *IA*, VIII, 397-402; a.m.f., "Modon", *EP²* (Ing.), VII, 216-218.

MACHIEL KIEL

MOGADIŞU

(bk. MAKDIŞU).

MOĞLOVA KEMERİ

İstanbul'da
Alibey deresi üzerinde yer alan
Osmanlı su kemeri.

İstanbul'a su getirmek için Mimar Sinan tarafından planlanan Kırkçeşme tesislerinin bir parçası olup Kemberburgaz'dan yaklaşık 4 km. kadar güneybatıda Ali-

bey deresinin (Kydaros) üzerine inşa edilmiştir. Saadi Nazım Nirven kemerin adının Moğol Ağa'dan geldiğini düşünürken 1542-1550 yılları arasında İstanbul'u ziyaret eden Pierre Gylli (Gyllius), Alibey deresine halk arasında Makhleva denildiğini yazar. Bu kelimenin daha sonra Moğlova (Mağlova) şeklini almış olması daha muhtemeldir. *Tezkiretü'l-ebniye*'de kemerin adı Moğlova, *Tezkiretü'l-bünyân*'da ise Muallakkemer şeklinde kaydedilmiştir. Önceleri bir Bizans kemeri şeklinde tanıtılmaya çalışılmışsa da gerek tezkirelerden gerekse inşa tekniğinden anlaşıldığına göre kesin biçimde bir Osmanlı yapısıdır. Kırkçeşme tesislerinin yapımı tamamlandıktan sonra, 971 (1563) yılı Eylülünde meydana gelen selde büyük zarar gören bu ve diğer bazı kemerler Mimar Sinan tarafından yeniden yapılmıştır.

Kırkçeşme isâlesinin ana galerisi Moğlova Kemeri'nin en üstünden geçer. Galerinin su ile temasta bulunan bölümü su geçirmez bir siva ile kaplanmış, üzeri sal taşları ile beşik tonoz çatı şeklinde örtülmüş, yanlarına saçaklar yapılmıştır. Suyun kemere giriş yerinden itibaren 50.65 metrelik bölümü trapez kesitli duvar olarak inşa edilmiş, fazla suların taşabilmesi için de bir dolu savak yapılmıştır. Moğlova Kemeri'nin tepe uzunluğu 258 metredir. Orta bölümünde alt ve üst katlarda dörderden sekiz büyük göz, yanlarda da dörderden sekiz göz vardır. Beş ayağın üzerinde üçerden on beş hafifletme gözü ile çok ilginç bir yapıya sahiptir. Yaya geçidinin giriş ve çıkış yerleri olan iki küçük gözle beraber Moğlova Kemeri'nin üzerinde toplam otuz üç göz bulunmaktadır. Alt taraftaki büyük gözlerin sivri kemerlerinin oturduğu üzenği taşının üstünden galerinin çatısının tepesine kadar olan yükseklik 28.21 metredir. *Tezkiretü'l-bünyân*'da Moğlova Kemeri'nin temelini derinliği 18 zirâ (13,6 m.) olarak verilmiştir. Ancak dere yatağı zamanla dolduğu için bu derinliğin hangi noktadan itibaren alınacağı belli değildir. Temeldeki son genişleme üzenği taşından itibaren 5.30 m. aşağıda olduğuna göre temel derinliği bu noktadan itibaren alınırsa Moğlova Kemeri'nin temelden yüksekliği 47,11 m. olur. Bu yükseklik on altı katlı bir binanın yüksekliğine tekabül eder.

Su kemerlerinde trapez kesitli duvarlar ve ayaklar ilk defa Mimar Sinan tarafından yapılmış, hem yatay kuvvetlere dayanıklı hem de zarif bir sistem geliştirilmiştir. Moğlova Kemeri'nde ise alınan